

koji je kriterij da se nekoga smatra siromašnim. Potpoglavlje naslovljeno *Pastiri i stada* (59-63) problematizira uzgoj koza i ovaca na otoku, uspoređuje veličine stada te nudi uvid u život pastira i njihove obveze prema vlasnicima stada.

Treće i posljednje poglavlje naslovljeno je *III. konferencija – More* (79-104). Sastoji se od šest potpoglavlja, a autorov je cilj pobliže analizirati suživot otočana i mora te utjecaj pomorstva na razvoj Korčule u okviru Mletačke Republike. *Otočani i more* (80-86) prvo je potpoglavlje, u kojem autor naglašava kontrast između stanovnika unutrašnjosti i obale jer jedni često nisu uopće imali dodira s morem, a za druge je ono bilo egzistencija i svakodnevnica. Ribari su skupina o čijem je djelovanju na moru sačuvano najviše podataka, koje autor iznosi i kontekstualizira da bi pokazao ulogu mora u životu stanovnika Korčule. Otvarajući nova pitanja kao što su *Priobalna trgovina i plovidba na Jadranu* (86-89), autor stavlja fokus na trgovinu kao važnu djelatnost te na prostor luke kao mjesta trgovine i tranzita i roba i informacija, koje najčešće imaju smjer iz Egejskoga i Jonskoga mora prema Veneciji. Autor se dotiče i brodogradnje te spominje prednosti, ali i nedostatke koje lokalno stanovništvo ima zbog postojanja luke. Potpoglavlje *Položaj Korčule u mletačkom trgovačkom sustavu i trgovačke luke* (90-93) nadovezuje se na prethodno i također obrađuje trgovinu, ali u kontekstu mletačke trgovačke politike i trgovačkih ruta po okomitoj osi u Jadranskom moru. Osim trgovine istočnojadranskih gradova s Venecijom, naglašava se važnost trgovine po vodoravnoj osi koja ide prema središnjoj Italiji i Apuliji. *Obujam krijumčarenja i njegova funkcija* (93-96) potpoglavlje je koje govori o „sivoj zoni” trgovine na Jadranu. Osvrće se na krijumčare i tumači razloge krijumčarenja i čestoga zanemarivanja mletačkoga zakonodavstva, napominjući da su krijumčari upravo oni iz najviših društvenih slojeva, navodeći slučaj obitelji Antonii. Knezovi su također nekad zanemarivali mletačke odredbe

jer su bili pod pritiskom lokalnoga stanovništva, koje je u tranzitnim lukama poput Korčule prisiljavalo trgovce da prodaju žito. Dio naslovljen pitanjem *Što nas uče upisne knjige iz korčulanske luke?* (96-101) progovara o teretu koji je bio predmetom trgovine, a koji se našao u knjigama korčulanske luke. Autor navodi raznovrsne proizvode i uspoređuje podatke iz Korčule s onima u Splitu, a uz to prilaže dvije tablice: jednu o izvoznim dozvolama luke Split, a drugu o odredištima brodova iz luke Korčula. *Komplementarni izvori o korčulanskoj trgovini* (101-104) posljednji je dio knjige. U njemu autor naglašava da je, kad govorimo o trgovini, potrebno uključiti i druge izvore poput sudskih i bilježničkih spisa jer oni sadržavaju suštinu trgovine koja je često, kao što je prije zaključeno, bila u „sivoj zoni”.

Kraćim zaključnim razmatranjima nakon svake cjeline autor nastoji razjasniti društveno-političke i gospodarske fenomene jedne manje istočnojadranske sredine poput Korčule uklopljene u *mletačko prekomorsko carstvo*. Podjela monografije u tri dijela prema dimenzijama mletačke uprave, od kojih svaki predstavlja zasebnu razmatračku cjelinu, otvorila je mogućnost da iz različitih aspekata odvojeno promatramo i analiziramo iste ili slične fenomene. Monografija kroz ključne aspekte života i djelovanja donosi objedinjeni prikaz istočnojadranskoga otoka Korčule pod Mletačkom Republikom u 15. stoljeću.

Nikola Budor

Tomislav Galović, ur., *Oratio pro Croatia – Govor za Hrvatsku. 500. obljetnica (1522. – 2022.). Zbornik radova*, Zagreb: Arvalis; Odjel za povijest Matice hrvatske, 2024, 212 stranica

U izdanju mjesečnika za kulturu življenja na otoku Krku *Arvalis* i Odjela za povijest Matice hrvatske objavljen je zbornik radova sa

znanstvene tribine *Obilježavanje 500. obljetnice Govora za Hrvatsku (Oratio pro Croatia) Bernardina Frankopana Modruškog, održana u Nürnbergu 1522. godine*, održane 1. listopada 2022. u Ogulinu. Glavni fokus tribine, kao i objavljenoga zbornika, stavljen je na važnost govora koji je Bernardin Frankapan održao pred staležima njemačkoga državnog sabora 1522., njegov odjek, ali i utjecaj Bernardina Frankapana i njegove obitelji na tadašnje vojne i političke prilike, kao i na sam Modruš i Oštarije.

Zbornik započinje kazalom sadržaja znanstvenih radova, a nastavlja se predgovorom urednika i pročelnika Odjela za povijest Matice hrvatske, Tomislava Galovića. Glavni dio čini sedam radova koji multidisciplinarno istražuju ključne aspekte obrane Hrvatskoga Kraljevstva tijekom kasnoga srednjeg i ranoga novog vijeka s naglaskom na Frankapane i njihovu ulogu u zaštiti granica od osmanskoga neprijatelja.

Tomislav Galović osvrće se u predgovoru na povijesni kontekst Bernardinova govora u Nürnbergu 1522., njegovo značenje za hrvatsku i europsku povijest te na znanstvenu tribinu održanu povodom 500. obljetnice toga događaja. Autor ističe da je taj govor primarno trebao osvijestiti europske vladare i staleže o osmanskoj opasnosti, s naglaskom na potrebi za zajedničkom obranom. Hrvatska je tada prikazana kao „štit i vrata kršćanstva“, a govor je imao propagandnu svrhu – osigurati vojnu i financijsku pomoć. Galović navodi da je u Ogulinu 2022. održana znanstvena tribina s ciljem okupljanja povjesničara i istraživača iz različitih institucija, koja je rezultirala izdavanjem ovoga zbornika radova. Izlaganja su se bavila političkim, vojnim i kulturnim aspektima razdoblja u kojem je govor nastao, kao i njegovim dugoročnim posljedicama, poput osnivanja Ogulinske kapetanije. Predgovor donosi i kratak pregled ranijih istraživanja o govoru *Oratio pro Croatia* te ističe važnost objavljivanja ovoga zbornika za hrvatsku historiografiju.

Središnji dio zbornika otvara rad *Kraljevi Jagelovići i obrana Hrvatske od Osmanlija: između želja i mogućnosti* Borislava Grgina. Autor analizira ulogu posljednjih vladara iz dinastije Jagelovića, Vladislava II. i Ludovika II. Propituje gledište dosadašnje historiografije, koja ih prikazuje kao pasivne promatrače koji su zanemarivali hrvatske granice, ostavljajući obranu lokalnim vlastima, plemstvu i crkvenim institucijama. Analizirajući razdoblje od 1490. do 1526., autor zaključuje da su Jagelovići, unatoč unutarnjim problemima i ograničenim resursima, nastojali pomoći u obrani hrvatskih granica, koordinirati obrambene napore i osigurati financijska sredstva, oružje i ljudstvo. Međutim, zbog strukturnih slabosti Kraljevstva i rastuće moći Osmanskoga Carstva, njihova je uloga s vremenom slabjela, a Hrvatska se morala oslanjati na vlastite snage i pomoć drugih sila, prvenstveno Habsburga, Venecije i papinstva.

Rad Alexandra Buczynskog *Unutarnji i vanjski neprijatelji Svetog Rimskog Carstva. Srednjoeuropski kontekst govora Bernardina Frankopana 1522. godine* razmatra Bernardinov govor u okviru tadašnjih povijesnih okolnosti s naglaskom na odabir vremena i mjesta njegova održavanja. Autor analizira političke prilike 1522., kad je rimsko-njemački car Karlo V. Habsburški imao 22, a njegov brat Ferdinand, upravitelj austrijskih nasljednih zemalja, tek 19 godina. Njihova vlast još je bila u fazi učvršćivanja, dok se njemačko društvo nakon Lutherova nastupa u Wormsu 1521. sve brže kretalo prema vjerskom i političkom raskolu. Buczynski pokazuje da su njemački staleži u to doba bili duboko podijeljeni zbog reformacije i unutarnjih političkih sukoba, što je umanjilo njihov interes za pomoć Hrvatskoj. Naglašava da je Bernardinova publika bila skup pojedina različitih moći i ambicija, s često suprotstavljenim stavovima o kršćanskoj vjeri. Uspjeh njegova govora ovisio je o političkom utjecaju prisutnih njemačkih staleža, njihovim uvjerenjima i interesima. Iako se osman-

ska prijetnja spominjala na saborima još za vladavine Fridrika III., to je pitanje dobilo na važnosti nakon Wormsa 1521., a osobito nakon pada Beograda u kolovozu iste godine. Stoga je trenutak za Frankapanovo istupanje na drugom saboru u Nürnbergu bio politički osjetljiv i potencijalno izveden „u pravo vrijeme”.

Slijedi istraživanje Ivana Jurkovića, koji u radu naslovljenom *Frankapanski Modruš s Tržan-gradom na slici „Sveto Rodbinstvo” Jana von Scorela u Obervellachu* polemizira predstavlja li slika nizozemskoga slikara Jana von Scorela obitelj Bernardina i Krste Frankapana ili rodbinu Krstine žene Apolonije Lang. Jurković analizira kako su Frankapani koristili umjetnost za izgradnju svojega plemićkog identiteta te upućuje na moguće prikaze članova obitelji Frankapan u spomenutom djelu. Autor se bavi kontekstom narudžbe slike *Frankapanski oltar*, prvotno zamišljene kao triptih, i njezine kasnije integracije u barokni oltar crkve sv. Martina u Obervellachu. Zahvaljujući grbovima na poleđini središnje slike triptiha poznato je da su naručitelji knez Krsto Frankapan i njegova supruga Apolonija. Ipak, povjesničari umjetnosti poslije su zaključili da su na slici *Sveto Rodbinstvo* prikazani članovi obitelji Lang, što ih je navelo na zaključak da je narudžba potekla od kardinala i salzburškoga nadbiskupa Mateja, Apolonijina brata. No, prikaz okoliša na slici odgovara vizuri frankapanskoga Modruša s Tržan-gradom, što sugerira vezu s Frankapanima. Autor istraživanjem porijekla slike i interpretacijom njezina sadržaja daje znatan doprinos povijesti umjetnosti i percepciji hrvatskoga plemstva u europskom kulturnom kontekstu.

U radu *Grafen von Krabaten: neobična oznaka za Frankapane u kasnosrednjovjekovnim njemačkim izvorima* Robert Kurelić analizira uporabu naziva *Grafen von Krabaten* („grofovi Hrvatske”) u kasnosrednjovjekovnim njemačkim izvorima za pripadnike roda Frankapana. Kurelić pokazuje da su njemački izvori često koristili neprecizne i

simboličke nazive za označavanje hrvatskoga plemstva. Ipak, uspoređujući nazive drugih moćnih velikaških obitelji, kao što su knezovi Krbavski, i analizirajući dostupne izvore, zaključuje da taj naziv nije bio puka geografska oznaka, nego izravno povezan s Frankapanima. Naziv je nosio političku i društvenu težinu unutar tadašnjih srednjoeuropskih odnosa, odražavao je prestiž Frankapana, poistovjećujući ih s Kraljevinom Hrvatskom. Dok su u službenim dokumentima nosili titule grofova Modruša, Senja i Krka, u diplomatskim su ih izvorima laskavo nazivali „grofovima Hrvatske”.

Hrvoje Kekez u radu naslovljenom *Crkva u kasnosrednjovjekovnom kulturnom krajoliku: konačno osmansko pustošenje svetišta Blažene Djevice Marije od Čudesa u Oštarijama 1521. godine* proučava povijest svetišta Blažene Djevice Marije od Čudesa u Oštarijama te njegovo značenje za kasnosrednjovjekovnu Hrvatsku. Kroz arhivske izvore i arheološka istraživanja opisuje njegovu ulogu u vjerskom i društvenom životu regije. Poseban naglasak stavlja na osmanski napad 1521., koji je označio kraj njegove funkcije kao jednoga od ključnih sakralnih središta Frankapana. Autor analizira zapise iz djela *Die Ehre dess Hertzogthums Crain* (Slava vojvodine Kranjske) Johanna Weicharda Valvasora, koji navodi da su Osmanlije 1521. napali i uništili mjesto Oštarije i svetište Blažene Djevice Marije od Čudesa, posjede u vlasništvu kneza Bernardina Frankapana. Kekez u radu razmatra mogući utjecaj toga napada na nastanak Bernardinova govora, kao i točnost Valvasorova zapisa u okviru širega povijesno-prostornoga konteksta sukoba s Osmanlijama na hrvatskom prostoru i pripreme za pohod na Beograd iste, 1521. godine.

Stupnjem financijske potpore koju su Habsburgovci pružali obrani Hrvatske tijekom prve polovine 16. stoljeća bavi se Vedran Klaužer u radu *„Šaljite praha i provijanta!” Unutrašnjoaustrijsko financiranje hrvatske obrane u prvoj polovici 16. stoljeća*. Autor

analizira situaciju konsolidiranja obrane Hrvatsko-Slavonskoga Kraljevstva od 1520-ih do 1550-ih, kad su napadi Osmanlija sve intenzivniji. Neefikasnost obrambenoga sustava nakon 1526. otežana je smrću kralja Ludovika II., borbom za prijestolje i nesuglasicama među vladarima i staležima. Unatoč tome, pokušaji jačanja obrambene crte nastavili su se, osobito u Senju i Bihaću, koji su postali ključna uporišta nakon gubitka Knina, Jajca, Like i Krbave. Nakon opsade Beča 1529., austrijski nadvojvoda i lokalni plemići počeli su konkretno sudjelovati u obrani tih područja, uključujući financijsku i vojnu pomoć, dok su zapovjednici nastojali osigurati sredstva za obranu političkim i diplomatskim kanalima. Klaužer pokazuje kako su, unatoč financijskim poteškoćama i političkoj neodlučnosti, određena sredstva ipak stizala do hrvatskih vojnih postrojbi. Istražuje i probleme korupcije, kašnjenja u isplatama te sukobe interesa između lokalnih i carske vlasti.

Radom Željka Holjevca *Posljedice Bernardinova govora: Ogulinska kapetanija* završava središnji dio zbornika. Ovaj članak istražuje posljedice Bernardinova govora, posebno u vezi s osnivanjem Ogulinske kapetanije. Holjevac analizira kako su se političke odluke donesene u Nürnbergu 1522. odrazile na vojnu organizaciju u Hrvatskoj. Pokazuje da je uspostava kapetanije bila dio širega sustava obrane od Osmanlija, ali i da su lokalni plemići poput Frankapana igrali ključnu ulogu u njezinu funkcioniranju. Autor također istražuje arhivske izvore koji svjedoče o organizaciji, financiranju i vojnoj strategiji Ogulinske kapetanije.

Nakon središnjega dijela zbornika priložena je *Riječ Mirjane Matijević Sokol* na predstavljanju knjige Ivana Jurkovića i Violete Morretti *Oratio pro Croatia – Govor za Hrvatsku* u Ogulinu 1. listopada 2022., dok se na samom kraju izdanja nalazi *Kazalo osobnih i zemljopisnih imena*.

Zbornik radova *Oratio pro Croatia – Govor za Hrvatsku. 500. obljetnica (1522. – 2022.)*

izniman je doprinos poznavanju hrvatske kasnosrednjovjekovne i ranonovovjekovne povijesti u kontekstu osmanske opasnosti, političkih utjecaja na konsolidaciju obrane granica Hrvatskoga Kraljevstva i pozicioniranje obitelji Frankapan u širem europskom političkom kontekstu vremena. Tekstovima koji proučavaju različite teme, obrađene na temelju neobjavljenoga arhivskoga gradiva i korištenjem multidisciplinarnoga pristupa, zbornik nudi pregršt novih saznanja o turbulentnom razdoblju hrvatske povijesti, ali i ostavlja prostora za daljnja istraživanja utjecaja govora Bernardina Frankapana na organizaciju obrane i situaciju na hrvatskim prostorima u prvoj polovini 16. stoljeća.

Matea Jurić Matulić

Robert Skenderović, Milan Vrbanas, ur., *Od „Sclavoniae” do Slavonije. Pojam, opseg i granični položaj u srednjem i ranom novom vijeku, Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2024, 554 stranice*

Zbornik radova *Od „Sclavoniae” do Slavonije. Pojam, opseg i granični položaj u srednjem i ranom novom vijeku* donosi radove sa znanstvenoga skupa održanog 2021. u Slavonskom Brodu kojima se nastavljaju pokušaji mnogobrojnih povjesničara u egzaktnijem identificiranju geneze i opsega horizonima Slavonija u srednjem i ranom novom vijeku. Koristeći pozamašan broj objavljenih, ali i neobjavljenih izvora, radovi analiziraju razvoj političkoga i geografskoga poimanja Slavonije u odnosu na Hrvatsku, Dalmaciju i cjelokupne Zemlje krune sv. Stjepana. Zbornik sadržava 18 radova hrvatskih i stranih autora. Određeni autori analiziraju i percepciju Slavonije prema stranim, osmanskim i europskim izvorima. Dio radova osvrtće se i na strukturu stanovništva i gospodar-